

TURIZM RIVOJIDA GEOGRAFIYANING O'RNI

Saydullayeva Zilola Kamoliddin qizi

Samarqand viloyati Narpay tumani ixtisoslashtirilgan maktab Oliy toifali

Geografiya fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Yangi asrda insoniyat taraqqiyoti yo'lidagi muhim omillardan biri sifatida turizm sohasi jahon iqtisodiyotining, madaniy va ijtimoiy hayotning ajralmas qismiga aylangan. O'zbekiston ham dunyo miqyosida turistik salohiyati, qadimiy va zamonaviy maskanlari, tabiiy resurslari, boy tarixiy–madaniy merosi bilan xalqaro maydonda tobora faol ishtirok etmoqda. Shu jarayonda geografik bilimlarning turizm rivojida tutgan o'rni, mintaqaviy va global miqyosda ushbu fan ilgari surayotgan konsepsiya hamda tahlillarning ahamiyati yanada oshib borayotgani seziladi. Chunki, geografiyasiz zamonaviy turizm infratuzilmasini, turistik marshrutlarni, mintaqalararo ehtiyoj va imkon o'zaro bog'liqligini har tomonlama chuqur va ilmiy asosda o'rganish, ilg'or loyihalarni amalga oshirish, barqaror taraqqiyotni ta'minlash tasavvur qilib bo'lmaydi.

Kalit so'zlar: Turizm, geografiya, makon, resurslar, tahlil, iqtisodiy rivojlanish, infratuzilma, ekologik xavfsizlik, madaniy meros, barqaror taraqqiyot, hududiy salohiyat, rekreatsion zonalar, mahsulot va xizmatlar, investitsiya, innovatsion texnologiya.

Аннотация: В новом столетии туризм, как один из важных факторов развития человечества, стал неотъемлемой частью мировой экономики, культурной и социальной жизни. Узбекистан также все активнее участвует в международной арене, используя свой глобальный туристический потенциал, древние и современные достопримечательности, природные ресурсы и богатое историко-культурное наследие. В этом процессе все более заметной становится роль географических знаний в развитии туризма, важность концепций и анализов, предлагаемых этой наукой на региональном и глобальном уровнях. Ведь без географии невозможно представить

всестороннее и научно обоснованное изучение современной туристической инфраструктуры, туристических маршрутов, взаимосвязи потребностей и возможностей между регионами, реализации передовых проектов и обеспечения устойчивого развития.

Ключевые слова: *Туризм, география, пространство, ресурсы, анализ, экономическое развитие, инфраструктура, экологическая безопасность, культурное наследие, устойчивое развитие, территориальный потенциал, зоны отдыха, товары и услуги, инвестиции, инновационные технологии.*

Abstract: *In the new century, tourism, as one of the important factors in the development of humanity, has become an integral part of the world economy, cultural and social life. Uzbekistan is also increasingly actively participating in the international arena with its global tourist potential, ancient and modern sites, natural resources, and rich historical and cultural heritage. In this process, the role of geographical knowledge in the development of tourism, the importance of the concepts and analyses put forward by this science at the regional and global levels, is becoming increasingly noticeable. Because without geography, it is impossible to imagine a comprehensive and scientifically based study of modern tourism infrastructure, tourist routes, the interrelation of needs and opportunities between regions, the implementation of advanced projects, and ensuring sustainable development.*

Keywords: *Tourism, geography, space, resources, analysis, economic development, infrastructure, environmental safety, cultural heritage, sustainable development, territorial potential, recreational zones, products and services, investment, innovative technology.*

Kirish

Geografiya fani inson va tabiiy muhit o'rtasidagi o'zaro aloqalarning omilkorlik bilan tahlil qilinishiga bevosita zamin yaratadi. Yerning relyefi, iqlimi, suv resurslari, hayvonot va o'simlik dunyosi, tabiiy va inson yaratgan landshaftlar, madaniy zonalar va urbanizatsiyaning xususiyatlarini o'rganish turizmni rivojlantirish uchun strategik ahamiyat kasb etadi. Mazkur fan orqali mamlakatning, hududning yoki shahar va

qishloqlarning turistik salohiyatiga bilim asosida yondashuv yuzaga keladi. Turistik obyektlarning joylashuvi, komfort va xavfsizlik, iqlim sharoiti, ekologik xosiyatlar, tabiiy boyliklar, infratuzilmaning rivojlanish darajasi va boshqa ko'plab omillar geografik tahlillar orqali aniqlanadi. Bu esa, turizm sohasining har bir alohida yo'nalishini prognozlash, rivojlantirish va hududning xususiyatidan samarali foydalanishni tashkil etishda muhim poydevordir.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

Yurtimizda turizm sohasida geografik tadqiqotlar, geoinformatsion tizimlar, kartografiya, makon va resurslarni tahlil qilish uslublari to'laqonli joriy etilgan. Bu borada ilmiy va ishlab chiqarish yo'nalishida boy tajriba jamg'arildi. Turizmni rivojlantirish siyosatining asosiy ustunliklaridan biri sifatida O'zbekiston geografiyasining rang-barangligi – tog' va vodiylar, cho'llar va o'rmonlar, daryolar va ko'llar, tarixiy shaharlar va zamonaviy me'moriy inshootlar, ekologik hududlar va rekreatsion manzillarni takrorlanmas tarzda birlashtirishi hisoblanadi. Bu noyob makoniy manzara o'ziga hos turistik yo'nalishlarni yaratishga imkon beradi. Geografiya turizm sohasida resurslarni to'g'ri baholash, ularning iqtisodiy, ekologik va madaniy ahamiyatini ochib berish, hududlararo farqlar va imkoniyatlarni tahlil etish, transport va kommunikatsiya tizimi, mintaqaning mavjud salohiyatidan maqsadli foydalanish, infratuzilmani barpo etish kabi muhim vazifalarni hal qilish uchun asosiy fan sifatida xizmat qiladi. Ushbu fan orqali yangi turistik mahsulot va xizmatlarni yaratish, innovatsion texnologiyalarni joriy etish, turistlar ehtiyojlariga moslashgan rekreatsion zonalarni aniqlash va barpo qilish, hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga zamin hozirlash mumkin [1].

Turizm rivojida geografik tadqiqotlar orqali makonlar, joylar va obyektlar miqyosida hududiy tafovutlarni o'rganish alohida ahamiyat kasb etadi. Respublika hududida va tashqarida joylashgan diqqatga sazovor joylarni, ularning ekologik va sotsial ahamiyatini, turistik resurslarning harakatlanuvchanligini geografik nuqtai nazardan qayta tahlil etish natijasida fan va amaliyot orasidagi bog'liqlik mustahkamlanadi. Respublikada har bir hududning turistik salohiyati va rekreatsion imkoniyatlarini aniqlash, global va mintaqaviy bazada o'z o'rnini topishga imkon

beradi. Geografik tadqiqotlar turizm taraqqiyoti uchun eng zarur bo'lgan geosiyosiy va geoiqtisodiy aspektlarni chuqur o'rganish, ichki va tashqi turistik bozorlarni segmentatsiyalash, ijtimoiy-iqtisodiy sohani diversifikatsiyalash, turizm sohasidagi investitsiyalar geografiyasini kengaytirish imkoniyatini beradi. Mamlakatda zamonaviy transport infratuzilmasining shakllanishi, logistika va inshootlarni rivojlantirish, yangi marshrutlarni yaratish, umuman, turizm raqobatbardoshligini oshirishda geografik qadriyatlar va bilimlar muhim ilmiy asos bo'lib hizmat qiladi [2].

Muhokama va natijalar

Jamiyat taraqqiyotida, ayniqsa, turizm infratuzilmasini shakllantirishda, hududlarni rekreatsion rivojlantirishda, resurslardan oqilona foydalanishda, ekologik xavfsizlik va barqaror taraqqiyot muammolarini hal qilishda geografiya ilmiy-metodik asos vazifasini o'taydi. Geografiya orqali landshaftlar va ekologik tizimlarni qonuniyatlarini o'rganish va baholash, ular asosida hududlarni va resurslarni turistik faoliyatga moslashtirish amaliy imkoniyatlarini yuzaga chiqaradi. Global va mintaqaviy o'zgarishlar sharoitida yangi turistik maskan va obyektlarni aniqlash, potensial resurslarni ilmiy asosda aniqlab, tokiq qilish aynan geografiya fani samaradorligining ifodasi hisoblanadi. Turizmning asosiy tarmoqlaridan biri ekologik, sport-sog'lomlashtirish, madaniy-tarixiy, ziyorat, ilmiy, ta'limiy, rekreatsion va boshqa yo'nalishlardir. Ularning har biri alohida geografik joylashuv va hududiy xususiyatlarga, tabiiy va antropogen resurslarga, iqlimiy va ekologik omillarga bevosita bog'liq. Har qanday turistik faoliyat va turizm mahsuloti aynan geografik makonda shakllanadi, u yerda mavjud resurslardan, transport-yo'lovchi imkoniyatlaridan, xavfsizlik va xavf-xatar tug'diradigan omillardan kelib chiqiladi. Shu sabab barchasi mukammal o'rganilgan va tahlil qilingan geografik bilimlarga asoslanadi [3].

Geografik bilimlar yordamida turizm sohasining iqtisodiy samaradorligini oshirish, mavsumiylik va hududiy farqlarni hisobga olgan holda to'g'ri rejalashtirish, turistlarning oqimi, tokiq va joylashuvini uyg'unlashtirish, hududlarning ijtimoiy infratuzilmasini aniq baholash, resurslarning yetarlilik va o'zaro ta'sirini to'g'ri

prognozlash mumkin bo'лади. Aynan geografik tahlil asosida turizm hududlarida infrastrukturaviy loyihalarni amalga oshirish, yangi xizmat turlarini taklif etish, tabiiy va madaniy yodgorliklarni asli holida saqlash hamda barqaror foydalanishga zamin yaratiladi. Geografiya sohasi zamonaviy turizm uchun ilmiy asoslangan ma'lumotlarni ishlab chiqadi. Bu ma'lumotlar asosida zamonaviy raqamli kartalar, marshrutlar, infratuzilma loyihalari, ekologik monitoring tizimlari, xavfsizlik choralari va boshqa muhim tahliliy vositalar yaratiladi. Har qanday turistik boshqaruv, loyiha, tahlil va prognoz aynan geoinformatsion usullarsiz to'liq tasavvur qilib bo'lmaydi. Shuningdek, rivojlangan davlatlarda turizm geografiyasi mustaqil ilmiy va amaliy soha bo'lib, dunyo miqyosida zamonaviy ilmiy maktablarning yuzaga kelishiga sabab bo'ldi [4].

Respublikamizda ham so'nggi yillarda geografiya fani sohasida olib borilayotgan ilmiy-tadqiqotlar turizmni rivojlantirishga bevosita xizmat qiladi. Zamonaviy texnologiyalar, sun'iy yo'ldosh kartalari, aerokosmik tadqiqotlar, yer usti s'yomkalari, raqamli geodasturlar imkoniyatidan foydalanish orqali, har bir hududning tabiiy, madaniy va iqtisodiy resurslari borasida to'liq real va ob'yektiv ma'lumot olinmoqda. Natijada, makonning turizm uchun eng maqbul va istiqbolli imkoniyatlari ilmiy asosda aniqlanmoqda [5].

Xulosa

Turizm rivojida geografiyaning tutgan o'rni nihoyatda ulkandir. Har qanday yangi turistik loyiha, marshrut, xizmat, mahsulot va innovatsiya aynan geografik bilimlar va fan asosida yuzaga chiqadi. Geografiya makonlarni, hududlarni, tabiiy va madaniy resurslarni mukammal tahlil qiladi va ular asosida mintaqalarning turistik salohiyatini to'liq ochib beradi. Zamonaviy turizm geografiyasi, resurslarni to'g'ri boshqarish, ekologik muhofaza, infratuzilma va xizmat ko'rsatish, xavfsizlik, iqtisodiy manfaat va global taraqqiyot uchun mustahkam ilmiy va amaliy asos vazifasini o'taydi. Geografiya zamonaviy turizm rivoji uchun ishonchli fan va tajriba manbayidir. Turizm va geografiyaning bir-biriga uzviy bog'lanishi natijasida mamlakat taraqqiyoti, aholi farovonligi, xalqaro hamkorlik va madaniyatlararo integratsiya kuchayadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Raxmatullayev Sh. “O‘zbekiston geografiyasining zamonaviy muammolari” – ilmiy maqola, Samarqand, 2021.
2. G‘iyosov S. “Geografiya va turizm asoslari” – darslik, Toshkent, 2020.
3. Mirzayev A. “Turizm geografiyasi” – ilmiy-uslubiy qo‘llanma, Toshkent, 2022.
4. Turobjonov S. “Geografik tadqiqotlar va turizm” – ilmiy maqola, Farg‘ona, 2023.
5. Bobojonov Yo. “Yangi O‘zbekiston geografiyasi” Toshkent, 2021.
6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 6-maydagi “Turizm sohasini jadal rivojlantirish bo‘yicha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PQ-4300-sonli qarori.
7. Hamidov H. “Turizm-logistika integratsiyasi va geografiya” – maqola, Buxoro, 2022.